BOSHQARUV QARORLARINI QABUL QILISHNING IQTISODIY MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH

Zuparova Nargiza Aribjanovna
Profi University Nodavlat Oliy ta'lim muassasasi, Xalqaro turizm menejmenti kafedra o'qtuvchisi.
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.23210966

Annotatsiya. Tezisda boshqaruv qarorlarini qabul qilishning iqtisodiy mexanizmi - qaror uchun axborot yig'ish, muqobillarni iqtisodiy baholash, javobgarlik va rag'batlantirish tizimi -yaxlit jarayon sifatida ko'rib chiqilgan. Xalqaro tadqiqotlar va O'zbekistondagi raqamli boshqaruv islohotlari tahlili asosida mexanizmni takomillashtirish bo'yicha amaliy takliflar berilgan. Asosiy g'oya oddiy: yaxshi qaror - bu raqam va inson tajribasining uchrashgan nuqtasi.

Kalit so'zlar: boshqaruv qarori, iqtisodiy mexanizm, qaror samaradorligi, ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv, risk, rag'batlantirish, raqamli transformatsiya.

Kirish. Har qanday tashkilotning ertangi kuni bugun qabul qilingan qarorlarda yashiringan. Korxona rahbari xomashyo xaridi, narx yoki yangi uskunani tanlar ekan, u nafaqat pul, balki yuzlab xodimning mehnati va oilasining farovonligi haqida ham qaror qiladi. Shu sababli boshqaruv qarori - qog'ozdagi buyruq emas, balki iqtisodiy oqibatlari aniq hisoblanishi kerak bo'lgan mas'uliyatdir.Muammoning dolzarbligini xalqaro raqamlar ham tasdiqlaydi. McKinsey kompaniyasining global so'rovida respondentlarning atigi 20 foizi o'z tashkiloti qaror qabul qilishda ustun ekanini aytgan. Rahbarlar ish vaqtining o'rtacha 37 foizini qaror qabul qilishga sarflaydi, bu vaqtning esa 58 foizi samarasiz o'tadi. Boshqacha aytganda, muammo bilim yetishmasligida emas, qaror qabul qilish mexanizmining o'zida. O'zbekistonda ham bu masala davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan. "O'zbekiston – 2030" strategiyasida BMTning elektron hukumat reytingida TOP-30 talikka kirish vazifasi qo'yilgan; 2022-yilda mamlakat bu reytingda 69-o'rinda bo'lgan. Bu esa davlat va xo'jalik boshqaruvida qarorlarni ma'lumotlarga tayangan holda qabul qilishga o'tishni talab etadi.

Asosiy qism: amaldagi muammolar va xalqaro tajriba. Boshqaruv qarorlarining iqtisodiy mexanizmi to'rt bo'g'indan iborat: axborot ta'minoti, muqobillarni iqtisodiy baholash, ijro va nazorat, javobgarlik hamda rag'batlantirish. Bu bo'g'inlardan biri zaif bo'lsa, eng to'g'ri g'oya ham kutilgan natijani bermaydi. Amaliyotda, ayniqsa mahalliy korxonalarda, quyidagi muammolar ko'p uchraydi:

Intuitsiyaga haddan tashqari tayanish. Qarorlar ko'pincha "avval ham shunday qilganmiz" degan tajriba asosida qabul qilinadi, xarajat va foyda hisob-kitobi esa keyinga qoladi. Axborotning tarqoqligi. Bo'limlar ma'lumotni alohida yuritadi, rahbar esa to'liq manzarani kech ko'radi. Sekinlik. McKinsey so'rovida 1 200 dan ortiq menejerning yarmidan kami qarorlar o'z vaqtida qabul qilinishini aytgan, bo'limlararo qarorlarda esa atigi 34 foizi qarorlarni ham sifatli, ham o'z vaqtida deb baholagan. Javobgarlikning noaniqligi. Qaror kim tomonidan qabul qilingani va natijasi kimga bog'liqligi aniq belgilanmasa, xatolardan saboq chiqarilmaydi.

Xalqaro tajriba yechim yo'lini ko'rsatadi. McKinsey tadqiqoti yaxshi natija beruvchi uchta odatni ajratadi: qarorga kerakli malakali odamlarni jalb etish, shaffof mezonlar va ishonchli faktlarga tayanish hamda qarorni bajaradigan shaxsni qaror qabul qilishga qo'shish. Strategik rejalashtirish jarayoni

© 2026Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

bo‘lmagan kompaniyalarda esa juda yomon natijali qarorlar juda yaxshilaridan ikki baravar ko‘p uchragan.

O‘zbekistonda ham shu yo‘nalishda aniq qadamlar qo‘yilmoqda. Ijro intizomi yagona tizimi - ijro.gov.uz orqali davlat idoralarida 28 million hujjat elektron almashilgan. 2026–2028-yillarga mo‘ljallangan yangi qaror davlat organlarining kamida 5 mingta ma’muriy funksiyasini raqamlashtirish va boshqaruv qarorlarini qo‘llab-quvvatlovchi tahliliy tizimlarni kengaytirishni nazarda tutadi. Bu tajribani korxona darajasiga ko‘chirish -bugungi kunning eng muhim vazifalaridan biri. Takomillashtirish bo‘yicha takliflar Tadqiqot natijalariga ko‘ra, iqtisodiy mexanizmni quyidagi besh yo‘nalishda takomillashtirish maqsadga muvofiq: Qarorning iqtisodiy pasporti. Har bir muhim qaror uchun qisqa hujjat yuritiladi: maqsad, xarajat, kutilayotgan foyda, risklar va natijani tekshirish sanasi. Bu oddiy amaliyot keyinchalik “qaror o‘zini oqladimi?” degan savolga aniq javob beradi.

Yagona tahliliy axborot bazasi. Korxona bo‘limlari ma’lumotlari bitta raqamli platformada jamlanadi; rahbar qaror oldidan asosiy ko‘rsatkichlarni real vaqtda ko‘radi. Davlat boshqaruvidagi yagona integratsiyalashgan platforma tajribasi bunga namuna bo‘la oladi. Qarorlarni toifalash. Strategik qarorlar chuqur tahlil va jamoaviy muhokamadan o‘tadi, kundalik qarorlar esa quyi bo‘g‘inlarga vakolat bilan topshiriladi. Shu bilan rahbar vaqti eng muhim masalalarga qoladi. Natijaga bog‘langan rag‘batlantirish. Mukofot va javobgarlik qaror bajarilganiga emas, uning iqtisodiy natijasiga bog‘lanadi. Qarorni ijro etuvchi xodim qaror tayyorlashda ishtirok etsa, unga bo‘lgan ishonch va mas’uliyat ortadi.

Sun’iy intellekt -maslahatchi, rahbar emas. Prognoz va stsenariy modellari muqobillarni tez baholashga yordam beradi, ammo yakuniy qaror insonda qoladi. Chunki faqat inson qarorning ijtimoiy oqibatini, jamoaning kayfiyatini va mahalliy sharoitni his qila oladi. Takliflarni oliy ta’lim muassasalarida ham sinab ko‘rish mumkin: o‘quv jarayoni, xarid va laboratoriya jihozlari bo‘yicha qarorlarni iqtisodiy pasport asosida rasmiylashtirish mablag‘dan oqilona foydalanishga xizmat qiladi.

Xulosa. Boshqaruv qarorlarining sifati tashkilot iqtisodiy samaradorligini bevosita belgilaydi. Xalqaro tajriba ko‘rsatishicha, muvaffaqiyatli tashkilotlar qarorlarni ham tez, ham sifatli qabul qiladi, buning siri esa shaffof mezonlar, ishonchli ma’lumot va aniq javobgarlikda. O‘zbekistonda “O‘zbekiston – 2030” va “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyalari bu yo‘lga mustahkam asos yaratmoqda. Endi navbat korxona va tashkilotlarda: qarorning iqtisodiy pasporti, yagona axborot bazasi, natijaga bog‘langan rag‘bat va sun’iy intellektdan oqilona foydalanish boshqaruv madaniyatini yangi bosqichga olib chiqadi. Eng muhimi, har qanday mexanizm markazida inson turadi. Raqamlar yo‘lni ko‘rsatadi, lekin yo‘lni tanlash va uning mas’uliyatini olish -rahbarning vijdoni va tajribasi ishi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risidagi Farmoni. – Toshkent, 2023.
2. Prezident Shavkat Mirziyoyev elektron hukumatni rivojlantirish chora-tadbirlariga oid taqdimot bilan tanishdi. – president.uz, 13.09.2023.
3. Prezident Raqamli texnologiyalar vazirligiga tashrif buyurdi. – president.uz, 20.12.2023.
4. O‘zbekistonda davlat boshqaruvining yangi raqamli modeli shakllanmoqda. – UzA, 2026.
5. De Smet A., Jost G., Weiss L. Three keys to faster, better decisions. – McKinsey Quarterly, 2019.
6. Decision making in the age of urgency. McKinsey Global Survey. – McKinsey & Company, 2019.

© 2026Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

7. How companies make good decisions: McKinsey Global Survey Results. – McKinsey & Company.
8. Saymon G.A. Administrativnoye povedeniye: issledovaniye protsessov prinyatiya resheniy v administrativnyx organizatsiyax. – M.: INFRA-M, 2019. – 320 s.
9. Druker P.F. Effektivnoye upravleniye: ekonomicheskiye zadachi i optimalnyye resheniya. – M.: Alpina Publisher, 2020. – 288 s.
10. Sharifxo‘jayev M., Abdullayev Yo. Menejment. Darslik. – Toshkent: “O‘qituvchi”, 2018. – 412 b.
11. Iqtisodiyotda qaror qabul qilishning matematik usullari. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: TDIU.

© 2026Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.